

JUSTIITSMINISTEERIUM

Elatise sissenõudmise erimeetmete rakendamise menetluslikud kitsaskohad

Aleksandr Logussov

Tallinn 2019

Justiitsministeeriumi vabakutsete talitus
Justiitshalduspoliitika osakond

Väljaandja:
Justiitsministeerium
Suur-Ameerika 1
10122 Tallinn
Telefon: 620 8100
e-post: info@just.ee

Kõik käesolevas materjalis esitatu on kaitstud autoriõigusega, mis kuulub Justiitsministeeriumile. Väljaande tsiteerimine või refereerimine on lubatud üksnes juhul, kui viidatakse materjali autoritele. Ilma Justiitsministeeriumi kirjaliku nõusolekuta ei ole väljaannet või selle osi lubatud mingil viisil publitseerida.

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
ETTEPANEKUD/SOOVITUSED.....	4
SISSEJUHATUS.....	5
EESMÄRK	5
1. ELATISE SISSENÕUDMISEKS RAKENDATAVAD ERIMEETMED	6
1.1. NÕUDE VABATAHTLIKUKS TÄITMISEKS ETTENÄHTUD TÄHTAJAD	6
1.2. ELATISVÕLGNIKU SURVESTAMINE	6
1.3. ERIKORD NÕUETELE SISSENÕUDE PÖÖRAMISEL.....	6
1.4. KONTO JA SISSETULEKU ARESTIMISE ULATUS.....	7
1.5. ELATISVÕLGNIKU ÕIGUSTE PIIRAMINE.....	7
1.6. KOHTUTÄITURI TASU ARVESTUS.....	8
2. ELATISE SISSENÕUDMISE MENETLUSLIKUD ASPEKTID KOHTUPRAKTIKAS.....	9
KOKKUVÕTE	11
KASUTATUD KIRJANDUS	12

Lühikokkuvõte

1. Samas täitemenetluses elatise ja elatisvõlgnevuse sundtäitmine varjab endas mitut kitsaskohta.
2. Kitsaskohtade eiramine toob kaasa põhjendamatu võlgniku õiguste riivet ja menetluslikku ebaselgust.

Ettepanekud/soovitused

3. Võtta ette samme jooksva elatisnõude ja elatisvõlgnevuse sissenõudmise praktika ühtlustamiseks. Elatise ja elatisvõlgnevuse sundtäitmine peab toimuma eraldi täiteasjades.
4. Kaaluda seadusemuudatust, mis kas täpsustaks elatise sissenõudmise erimeetmete rakendamist elatisvõlgnevuse sundtäitmisel või välistaks selle.

Sissejuhatus

Pikema aja jooksul on täitemenetluses välja kujunenud praktika, kus elatisvõlgnikult nõutakse samas täitemenetluses kahe kohustuse täitmist. Võlgnikul tuleb tasuda enne täitemenetluse algatamist kogunenud võlgnevus ning sama täitemenetluse raames tasuda kohtutäituri vahendusel igakuine elatis.

PKS § 100 lg 1 kohaselt on elatise sisuks ülalpidamise andmise kohustus, mida antakse (täidetakse) üldjuhul raha perioodilise maksmisega. PKS võtab sellise nõude kirjeldamiseks kasutusele termini *elatis*¹. Elatist makstakse iga kalendrikuu eest ette. Minevikus sissenõutavaks muutunud, kuid võlgniku poolt tasumata jäänud perioodiliste maksete summa ei vasta PKS § 100 lg-s 1 toodud nõude definitsioonile. Sama on järeldanud ka Riigikohus, leides, et varem kogunenud ja täitmisele võlgnevusena esitatud elatisnõude puhul on tegemist tavalise rahalise sissenõudega (RKTkm 3-2-1-14-11, p 11).

Eeltoodust tulenevalt peab erinevate nõuete täitemenetluste iseloom ja toimingute kogum erinevama. Elatise sundtäitmisele esitamisel algatatakse täitemenetlus, milles kohtutäitur kontrollib igakuise elatise maksmise kohustuse täitmist. Kohtutäituri roll sellises kontrollivas menetluses seisneb selles, et igakuise elatismakse tasumata jäämise korral teeb kohtutäitur kõik temast sõltuva, et sama perioodi sees elatis sissenõudjale siiski laekuks. Selle tegevuse raames kasutab kohtutäitur kõiki täitemenetluse seadustikuga lubatud erimeetmeid (lühem vabatahtliku täitmise tähtaeg, võlgniku survestamine, erikord nõuetele sissenõude pööramisel, konto ja sissetuleku arestimine suuremas ulatuses, õiguste piiramine).

Erinevalt elatisest ei saa elatisvõlgnevuse² sissenõudmise käigus kasutada eelviidatud (TMS § 25 lg-s 1¹, § 28 lg-s 1¹, §-s 118¹, § 132 lg-s 1¹ ja 8¹. peatükis ettenähtud) elatise sundtäitmise hõlbustamise meetmeid. Elatisvõlgnevuse sissenõudmiseks tuleb kasutada neid meetmeid, mis on TMS-is ette nähtud tavalise rahalise nõude sissenõudmiseks. See seisukoht sai järjekordselt kinnituse TMS 8¹. peatüki loomisel. Seaduseelnõu 803 SE³ seletuskiri: „Võlgniku õiguste piiramise meetme eesmärk ei ole võlgnikku karistada tehtud teo eest (elatise tasumata jätmine). Nimetatud meede on pigem tõkend, mis peaks sundima võlgnikku igakuist elatist korrapäraselt tasuma või esitama mõjuva põhjuse, miks ta seda teha ei saa. Sellepärast ei seata hoiatuses tingimust, et võlgnik peab tasuma kogu elatisvõlgnevuse, et vältida edasist kohtumenetlust. Võlgniku õiguste piiramise kui meetme eesmärgiks on tagada lapsele igakuine elatis, mitte kogunenud võlgnevuse sisse nõudmine. Seetõttu on regulatsioon loodud sellisena, et kui võlgnik asub pärast hoiatuse kättetoimetamist korrapäraselt igakuist elatist tasuma, siis tema õigusi ei piirata. Varem kogunenud võlgnevus tuleb sisse nõuda kasutades teisi täitemenetluses olevaid meetmeid.“ Ka asjaolu, et hiljuti loodud sunnimeetmete kasutusele võtmine on ajaliselt seotud elatismaksete tähtaegse laekumisega (reeglina võetakse meede kasutusele teatud arvu kuude möödumisel viimase makse laekumisest), viitab sellele, et eelnimetatud meetmed on kehtestatud, et tagada elatisraha maksmine igakuiselt, mitte et lihtsustada varem kogunenud elatise sissenõudmist. See põhimõte peab kehtima sõltumata sellest, kas elatisvõlgnevust menetletakse samas täitemenetluses koos elatisnõudega või eraldi täitemenetluses mingi konkreetse perioodi võlgnevuse sissenõudmiseks.

Eraldi tuleb märkida, et erimeetmete kohaldamine peab olema õigustatud selle võlgnevuse suhtes, mis tekib elatise sissenõudmiseks algatatud täitemenetluse ajal. Kui kohtutäitur saab igakuiselt neid samu meetmeid võlgnevuse tekkimise vältimiseks kasutada, siis ka edaspidi on mõistlik lubada nende meetmete rakendamist kohtutäituri menetluse kestel kogunenud võlgnevuse sissenõudmiseks.

Eesmärk

Käesoleva analüüsi eesmärgiks on elatise täitemenetluses erimeetmete rakendamise menetluslikele kitsaskohtadele osutamine ning lahenduste pakkumine. Analüüs on koostatud, lähtudes arusaamast, et elatise ja elatisvõlgnevuse puhul on tegemist erinevate nõuetega. Seda vaatamata asjaolule, et reeglina mõistetakse võlgnevus võlgnikult välja sama kohtulahendiga kui edasiulatuv elatise tasumise kohustus.

¹ Analüüsis kasutatakse PKS terminit *elatis* igakuise ülalpidamise andmise kohustuse tähistamiseks ning TMS terminit *elatisnõue* sundtäitmisele pööratud igakuise ülalpidamise andmise kohustuse tähistamiseks.

² Terminit *elatisvõlgnevus* kasutatakse analüüsis enne täitemenetluse algatamist sissenõutavaks muutunud perioodilise elatise maksete summa tähistamiseks.

³ Internetis kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6e9fb22e-69d1-449d-93a1-40fe2415c1a4>

1. Elatise sissenõudmiseks rakendatavad erimeetmed

1.1. Nõude vabatahtlikuks täitmiseks ettenähtud tähtajad

Regulatsioon: elatise nõude puhul ei või vabatahtliku täitmise tähtaeg olla pikem kui kümme päeva (TMS § 25 lg 1¹). Tavalise sissenõutavaks muutunud rahalise nõude puhul on nõude vabatahtliku täitmise tähtajaks 30 päeva (TMS § 25 lg 1).

Probleem: elatisvõlgnevuse nõude puhul tuleb võlgnikule anda sama vabatahtliku täitmise tähtaeg nagu muude tsiviilnõuete puhul – 30 päeva. Üksnes elatise sundtäitmisel on nõude täitmise tähtaeg 10 päeva (mis eelduslikult peaks tagama jooksva kuu elatissumma sissenõudmise veel sama kuu sees, kui täitemenetlus algatatakse). Mõlema nõude kohta algatatud ühises menetluses eksib kohtutäitur nõude vabatahtliku täitmise tähtaja määramisel paratamatult kas TMS § 25 lg 1 või lg 1¹ vastu.

Lahendus: nõuete eraldi menetlemise korral määrab kohtutäitur elatise täitemenetluses nõude vabatahtliku täitmise tähtaja 10 päeva TMS § 25 lg 1¹ järgi. See tagab sunnimeetmete kiirema rakendamise ja lapse huvide tõhusama kaitse. Elatisvõlgnevuse puhul määrab kohtutäitur nõude vabatahtliku täitmise tähtajaks 30 päeva TMS § 25 lg 1 alusel. Väiksema võlgnevussumma puhul annab see võlgnikule võimaluse tasuta võlgnevus järgmise palga saamisel. Suurema võlgnevuse puhul annab see aega sissenõudjaga kokkuleppe saavutamiseks.

1.2. Elatisvõlgniku surveamine

Regulatsioon: Kohtutäitur peab välja selgitama, miks elatisvõlgnik ei täida lapse ülalpidamise kohustust, millised on tema sissetulekud ning kuidas ta kavatab elatisvõlgnevuse likvideerida. Selleks küsitleb kohtutäitur võlgnikku vähemalt iga kahe kuu tagant alates viimasest sissenõudmisest, elatise sissenõudmise ebaõnnestumise korral alates viimasest võlgnikuga ühenduse võtmisest. Eelistada tuleb võlgniku vahetut küsitlemist (TMS § 26 lg 1¹). Kohtutäitur otsib elatisvõlgniku valduses olevad ruumid ja maatüki läbi vähemalt ühe aasta tagant alates viimasest sissenõudmisest, elatise sissenõudmise ebaõnnestumise korral alates võlgniku valduses olevate ruumide ja maatüki viimasest läbiotsimisest (TMS § 28 lg 1¹).

Probleem: regulaarne elatisvõlgniku elukoha läbiotsimine on sedavõrd intensiivne võlgniku ja temaga koos elavate isikute põhiõiguste riive, et seda meedet saab kasutada üksnes elatise sissenõudmiseks ja võlgniku surveamiseks kohustust korrektselt täitma kohtutäituri pideva sekkumiseta. Ei ole mõeldav, et seda meedet kasutatakse elatisvõlgnevuse sissenõudmise hõlbustamiseks. Juhul kui võlgniku elukoha läbiotsimise eesmärk on surveada võlgnikku tasuma enne täitemenetluse algatamist sissenõutavaks muutunud elatisvõlgnevust, rikub selline tegevus ebaproportsionaalselt võlgniku õigusi täitemenetluses. Selline rikkumine leiab vähemalt formaalselt aset ka siis, kui elatisvõlgnevust ja elatist sundtäidetakse samas täitemenetluses.

Lahendus: elatisasjas, mille kohta on avatud eraldi toimik, küsitleb kohtutäitur võlgnikku ning otsib tema elukoha läbi seadusega ettenähtud regulaarsusega. Sellega surveatakse võlgnikku tasuma elatist õigeaegselt. Elatisvõlgnevuse asjas saab võlgnikku samuti surveada, käies tema elukohas vara arestimas. Võlgniku õiguste riive vähendamiseks ja täitekulude kokkuhoiu eesmärgil tuleks toimingud teha samaaegselt.

1.3. Erikord nõuetele sissenõude pööramisel

Regulatsioon: kui võlgniku eest kolmanda isiku kasuks täidetud rahaline kohustus või rahalised kohustused kokku ületavad võlgnikule seadusega ettenähtud mittearestitava sissetuleku, on kohtutäituri õigus elatise nõude täitmisel nõuda arestimisaktiga kolmandalt isikult võlgniku eest täidetud rahalise kohustuse tagasitäitmist elatise sissenõudja kasuks kohtutäituri ametialasele kontole (TMS § 118¹).

Probleem: eelviidatud regulatsioon ei laiene tavaliste rahaliste nõuete sissenõudmisele ja seeläbi ka elatisvõlgnevuse sissenõudmisele. Elatisvõlgnevuse sundtäitmisel elatisega samas toimikus kandub TMS § 118¹ mõju paratamatult edasi ka elatisvõlgnevuse sissenõudmisele.

Lahendus: TMS § 118¹ tuleb rakendada üksnes eraldi elatise sundtäitmiseks avatud toimikus. Elatisnõude eraldi toimikus menetlemisel on välistatud põhjendamatu võlgniku ning kolmandate isikute õiguste riive oht. Kolmanda isiku kasuks täidetud rahalise kohustuse tagasitäitmist tuleb nõuda üksnes sellises ulatuses, mis tagab elatise õigeaegse igakuise laekumise.

1.4. Konto ja sissetuleku arestimise ulatus

Regulatsioon: kui sissenõude pööramine võlgniku muule varale ei ole viinud või eeldatavalt ei vii lapse elatisnõude täielikule rahuldamisele, võib arestida kuni pool TMS § 132 lõikes 1 nimetatud sissetulekust. Kui lapse elatisnõude täitmiseks võlgniku sissetulekust arestitav summa jääb alla poole TMS § 132 lõikes 1 nimetatud summast, võib arestida kuni ühe kolmandiku võlgniku sissetulekust (TMS § 132 lg 1¹).

Probleem: perioodilise elatise sundtäitmisel on kohtutäiturile antud võimalus arestida suurem osa võlgniku sissetulekust (TMS § 132 lg-s 1¹ sätestatud erisused). Sama ei laiene aga elatisvõlgnevuse katteks tehtavale pangakonto ja sissetuleku arestile. Viimase puhul kehtivad TMS § 132 lg-tes 1 ja 1² kehtestatud reeglid. Mõlema nõude kohta algatatud ühises täitemenetluses eksib kohtutäitur konto arestimise ulatuse määramisel paratamatult kas TMS § 132 lg 1¹ või TMS § 132 lg-te 1 ja 1² vastu. Kahe erineva aresti seadmine samas täitemenetluses ei ole põhjendatud ega tehniliselt võimalik. Isegi kui kohtutäitur koostaks konto ja sissetuleku arestimise akti selliselt, et oleksid näidatud erinevad arestimismäärad elatise ja elatisvõlgnevuse puhul, oleks krediidasutusel või tööandjal sellisest aktist raske aru saada. Sellise akti tehniline elluviimine on vaearikas.

Lahendus: eraldi elatise sundtäitmiseks algatatud toimikus arestib kohtutäitur võlgniku sissetulekut TMS § 132 lg-s 1¹ sätestatud ulatuses. Elatisvõlgnevuse sundtäitmisel rakendatakse eraldi täitemenetluses TMS § 132 sätteid ehk sissetulekut arestitakse samas ulatuses nagu tavalise rahalise nõude puhul.

1.5. Elatisvõlgniku õiguste piiramine

Regulatsioon: kui võlgnik ei ole lapse elatise sissenõudmiseks algatatud täitemenetluse ajal maksnud kolme kuu jooksul korrapäraselt elatist ja kohtutäituril ei ole õnnestunud seda sisse nõuda võlgniku vara arvelt, võib kohus sissenõudja nõusolekul ja kohtutäituri avalduse alusel, millele on eelnenud võlgniku hoiatamine, määrusega tähtajatult peatada TMS § 177² lg-s 1 loetletud õigused ja lubade kehtivuse (TMS 8¹. peatükk).

Probleem: elatisvõlgniku survestamiseks loodud erimeetmed (õiguste piiramine – TMS 8¹. peatükk) on mõeldud elatise maksmise survestamiseks või sundtäitmise hõlbustamiseks. Juhul kui nt juhiloa kaotamise ähvardusel maksab võlgnik samas täitemenetluses ka võlgnevuse, saavad küll täitemenetluse eesmärgid saavutatud, kuid võib esineda vähemalt formaalne võlgniku õiguste rikkumine. Potentsiaalselt võib ka kohus keelduda õiguste piiramise menetlusest juhul, kui samas täitemenetluses menetletakse ka täitemenetluse eel kogunenud elatisvõlgnevust.

Lahendus: õiguste piiramise võimaluse kasutamiseks tuleb elatisnõuet menetleda võlgnevusest eraldi. Nii välistatakse võlgniku ebaproportsionaalne survestamine enne täitemenetlust kogunenud võlgnevuse tasumiseks.

1.6. Kohtutäituri tasu arvestus

Regulatsioon: elatise sissenõudmise eest makstav menetluse alustamise tasu on ühekordne summa, mis vastab seadusega kehtestatud elatusraha miinimummäärale (KTS § 37 lg 1). Elatise sissenõudmise eest makstav põhitasu arvestatakse KTS § 35 alusel sissenõutavaks muutunud elatisevõlgnevuse summalt. Põhitasu ei arvestata, kui võlgnik maksab elatismaksed enne nende sissenõutavaks muutumist (KTS § 37 lg 2). Elatisevõlgnevuse puhul tuleb arvestada menetluse algatamise tasu KTS §-s 34 sätestatust ning põhitasu KTS §-s 35 sätestatust lähtudes.

Probleem: KTS § 28 lg 2 keelab tasu võtmise korda muuta. Juhul kui kohtutäitur menetleb enne täitemenetluse algatamist sissenõutavaks muutunud elatisevõlgnevust samas täitemenetluses koos elatisega, peab ta täitemenetluses tasude määramisel tegema valiku järgmiste tasumäärade vahel:

1) menetluse algatamise tasu:

a) elatisevõlgnevus – (KTS § 34) tasu suurus sõltub nõude suurusest ning menetlusdokumentide kättetoimetamise keerukusest. Tasu suurus on 36–144 eurot⁴.

b) elatis – (KTS § 37 lg 1) tasu on fikseeritud ning vastab seadusega kehtestatud elatusraha miinimummäärale⁵. 2019. aastal on tasu suurus 324 eurot.

2) menetluse põhitasu:

c) elatisevõlgnevus – (KTS § 35) tasu suurus sõltub nõude suurusest ning muutub sissenõutavaks täitmisteate kättetoimetamisega. Tasu minimaalne suurus on 126 eurot⁶.

d) elatis – (KTS § 37 lg 2 ja § 35) tasu suurus sõltub sellest, kui korralikult võlgnik kohtutäituri kontrolli all kohustust täidab. Kui võlgnik hakkab täitemenetluse kestel elatist korrapäraselt maksma, siis põhitasu ei võeta. Kui elatisevõlgnevus koguneb kohtutäituri kontrolli all, sõltub põhitasu suurus nõude summast, seega tasu suurus muutub jooksvalt vastavalt KTS §-s 35 toodud tabelile. Ka sellistel asjaoludel on põhitasu minimaalne suurus ilmselt 126 eurot.

Eeltoodust tuleneb, et elatise ja elatisevõlgnevuse samas toimikus menetlemisel eksib kohtutäitur paratamatult kas KTS § 34 või KTS § 35 vastu. Ka põhitasu arvestus ja läbipaistvus võlgniku jaoks võib osutuda problemaatiliseks.

Lahendus: nõuete eri täitemenetlustes sundtäitmisel tasu arvestamisega ja võtmisega probleeme ei teki. Elatise täitemenetluses võetakse algatamise tasu KTS § 37 lg 1 ja põhitasu KTS § 37 lg 2 ja § 35 järgi. Elatisevõlgnevuse täitemenetluses võetakse algatamise tasu KTS § 34 ja põhitasu KTS § 35 järgi.

⁴ Tasu suurused on märgitud koos käibemaksuga.

⁵ PKS § 101 kohaselt ei või igakuine elatis ühele lapsele olla väiksem kui pool Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäära.

⁶ Tasu suurus olukorras, kus võlgnevus võrdub 1 kuu elatise summaga PKS §-s 101 kehtestatud ulatuses.

2. Elatise sissenõudmise menetluslikud aspektid kohtupraktikas

Mitme nõude samas menetluses menetlemise toetuseks viidatakse reeglina kohtuasjas 3-2-1-52-17 tehtud Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 14.06.2017 lahendile. Lahend puudutab just elatisvõlgnevuse sissenõudmist. Eelviidatud asjas on kohus viidanud TMS § 33 lg-le 4, millest tuleneb, et kui täitedokument sisaldab mitut rahalist nõuet, avatakse nendes üks täitetoimik ja nõuded summeeritakse, kui sissenõudja ei taotle mitme täitetoimiku avamist. Kohtuasjas oli tuvastatud, et sissenõudja ei taotlenud nõuete sundtäitmiseks mitme täitetoimiku avamist. Kolleegium on lisaks selgitanud, et TMS § 33 lg 4 eesmärgiks on kohtutäituri tasu mitmekordse maksmise vältimine.

Kohtulahendis jäi siiski kajastamata oluline asjaolu. Nimelt olid kohtumenetluses uurimise alla sattunud täitemenetlustes sundtäitmisel üksnes erinevate perioodide jooksul kogunenud elatisvõlgnevused. Olukorras, kus sama võlgniku suhtes esitatakse kolm elatisvõlgnevuse nõuet, on Riigikohtu seisukoht vaidlematult ainuõige. Juhul kui sissenõudja ei taotlenud kolme erineva täitemenetluse läbiviimist, tuli võlgnevused liita, teavitada võlgnikku võlgnevuse suurenemisest ja menetleda kõike samas täitemenetluses. Eeltoodu tähendab aga seda, et Riigikohus ei ole seni analüüsinud elatise ja elatisvõlgnevuse menetlemist samas täitemenetluses. Ka tasude nõudmise vaatenurgast ei saa kohtuasja 3-2-1-52-17 järeldusi elatise sissenõudmisele üle kanda. Elatise ja elatisvõlgnevuse tasu määramise ja võtmise alused on erinevad.

Lisaks tuleb märkida, et ka TMS võimaldab samast täitedokumendist tulenevate nõuete menetlemist erinevates täitemenetlustes. TMS § 33 lg 4 kohaselt, kui täitedokument sisaldab mitut rahalist nõuet, avatakse nende kohta üks täitetoimik ja nõuded summeeritakse, kui sissenõudja ei taotle mitme täitetoimiku avamist. Seega vähemalt sissenõudja soovil saab kohtutäitur õiguspäraselt algatada kaks erinevat täitemenetlust.

TMS § 33 lg 4 mõju ning mitme toimiku menetlemist on Riigikohus analüüsinud ka kohtuasjas 3-2-1-164-13. Kolleegium püstitas küsimuse sellest, mis saab „kohtutäituri tasust ja täitekuludest – kui kohtutäitur avab (mitu erinevat kohtutäiturit avavad) iga nõude kohta täitetoimiku ja seega ka eraldi täitemenetluse, kas võlgnik peab igas täitemenetluses tasuma menetluse alustamise tasu (KTS § 34 järgi 15 eurot 97 senti) ja kohtutäituri põhitasu (sõltub KTS § 35 järgi kas rahalise nõude suurusest või on KTS § 36 jj järgi määratud kindla summana) ning täitekuulu (TMS § 37 jj tähenduses vajalikud kulutused) või tuleb need kulud kanda vaid üks kord.“ Kohtu vastus on järgmine: „Eelnevale küsimusele vastab osaliselt TMS § 33 lg 4, mille kohaselt, kui täitedokument sisaldab mitut rahalist nõuet, avatakse nende kohta üks täitetoimik ja nõuded summeeritakse, kui sissenõudja ei taotle mitme täitetoimiku avamist. Kolleegium peab nimetatud normi eesmärgiks kohtutäituri tasu mitmekordse maksmise vältimist. Siiski ei reguleeri see norm nt eespool kirjeldatud juhtumit, mil sissenõudja on esitanud ühele kohtutäiturile täitmiseks mitu täitedokumenti sama võlgniku vastu, aga ka tasu ja täitekulude jaotamist TMS §-s 149 sätestatud juhtumil, mil lisaks menetlust korraldavale, st kinnisasja arestinud ja müüvale kohtutäiturile, on sissenõudega ühinenud veel mõni kohtutäitur sissenõudja nõude ja oma täituri tasu ning täitekulude nõudega. Samuti ei ole välistatud, et võlgnikult põhitasu väljamõistmine mitme sissenõudja nõude rahuldamise määrast lähtudes ei pruugi vastata võlgniku õigustatud huvidele. Mitme sissenõudja nõude rahuldamise määr võib toimunud täitemenetluse tulemusel olla nii erinev (nt ühe sissenõudja nõudest õnnestub rahuldada 100%, teise nõudest 72%, kolmanda nõudest 11%) kui ka sarnane (nt rahuldatakse kõigi sissenõudjate nõuded täielikult). Riigikohus on 13. oktoobril 2009 tsiviilasjas nr 3-2-1-88-09 tehtud otsuse p-s 11 selgitanud, et kuigi kohtutäituri tasu otsus tehakse täitemenetluse alguses, et võlgnik saaks teavet selle maksimaalse võimaliku määra kohta, siis tegelik tasu suurus sõltub nõude rahuldamise ulatusest hilisemas täitemenetluses. Mitme sissenõudja ja mitme täitemenetluse korral ei või võlgnikule täitemenetluste tagajärjel tekkivad kulutused (eelkõige kohtutäituri põhitasu) olla vähemalt olemuslikult suuremad kui juhul, mil need menetlused oleksid koondatud ühe kohtutäituri juures toimuvasse ühte täitemenetlustesse.“

Analüüsi autor on seisukohal, et eelviidatud seisukoht ei välista elatise ja elatisvõlgnevuse menetlemist erinevates toimikutes. Seda järgmistel põhjustel:

1) Põhitasu suurus ei ole kahe menetluse puhul antud juhul suurem. Nõuete ühes menetluses menetlemisel arvestatakse põhitasu KTS § 35 järgi sundtäitmisele esitatud võlgnevuse summalt ning

see suureneb järgmiste elatismaksete sissenõutavaks muutumisel KTS § 37 lg 2 järgi. Kahe erineva menetluse raames arvestatakse põhitasu samamoodi.

2) Menetluse algatamise tasude nõude summaarne suurus ei too võlgnikule kaasa oluliselt suuremaid kulusi. Elatisvõlgnevuse menetluse algatamise tasu suurus sõltub kättetoimetamisest ning selle eesmärk on üksnes rahastada täitemenetluse algatamist. Suurema elatise sissenõudmise menetluse algatamise tasu eesmärgiks on rahastada kogu tuleviku täitemenetlust juhul, kui võlgnik asub elatist korralikult tasuma ning kohtutäitur üksnes teostab formaalset järelevalvet kuni kohustuse lõppemiseni.

Lisaks eeltoodule on Riigikohus kolmes lahendis (nr 2-16-14071, 2-16-12071 ja 2-17-4751) analüüsinud erimeetmete rakendamist juhtimisõiguse piiramise näol. Seejuures on Riigikohus korduvalt pöördunud TMS asjakohase muudatuse seletuskirja juurde. Seletuskirjast on Riigikohus pööranud tähelepanu just sellele põhimõttele, et „TMS-i muutmise eesmärgina [on] märgitud lapsele elatise sissenõudmise tõhustamine ning preventiivse mõju avaldamine, et lapsele elatist maksma kohustatud isikud täidaksid elatise maksmise kohustust vabatahtlikult. Seletuskirjas selgitati ka seda, et võlgniku õiguste piiramise meetme eesmärk ei ole võlgnikku karistada tehtu eest (elatise tasumata jätmise), vaid et nimetatud meede on pigem tõkend, mis peaks sundima võlgnikku igakuist elatist korrapäraselt tasuma või esitama mõjuva põhjuse, miks ta seda teha ei saa.“ See annab alust järeldada, et TMS-is elatise sissenõudmise tõhustamiseks mõeldud erimeetmed on suunatud tulevikku. Nende eesmärk on hõlbustada igakuist raha laekumist, mitte karistada võlgnevuse tekkimise eest. Seega tuleb viia elatise ja elatisvõlgnevuse sissenõudmise täiteasjad lahku ning menetleda neid asju erinevate reeglite järgi.

Kokkuvõte

Elatise ja elatisvõlgnevuse sissenõudmisel samas täitemenetluses rikutakse mitut menetluslikku õigusnormi. Selline menetlus varjab endas mitut menetluslikku kitsaskohta, ennekõike võlgniku jaoks. Täitemenetluse seadustikuga elatise sissenõudmiseks ettenähtud erimeetmete kasutamine on lubatud üksnes igakuiselt tasumisele kuuluva elatise sundtäitmise tõhustamiseks. Mis tahes muu praktika võib kaasa tuua võlgniku õiguste riive muutumise ebaproportsionaalseks. Rikkumise oht on üsna suur ka siis, kui elatist ja täitemenetlusele eelnenud perioodi jooksul kogunenud elatisvõlgnevust sundtäidetakse samas täitemenetluses.

Vältimaks erimeetmete rakendamisega võlgniku karistamist varem kogunenud võlgnevuse eest, peab elatise sundtäitmine toimuma iseseisvas täitemenetluses, võlgnevusest eraldi. Kuna seadus ei keela lahendust, kus elatisvõlgnevust ja elatist menetletakse eraldi täitemenetlustes, tuleb võtta ette samme asjakohase praktika kujundamiseks. Vajaduse korral tuleb kaaluda täitemenetluse seadustiku täpsustamist. Tuleb kaaluda elatise ja elatisvõlgnevuse täpsemat eristamist seaduse tasemel ning anda selge juhised selle kohta, mis nõude puhul võib erimeetmeid kasutada. Tuleb vältida olukorda, kus osa üksnes elatise sissenõudmiseks ettenähtud erimeetmetest on eksliku tõlgendamise tõttu rakendatavad ka elatisvõlgnevuse sissenõudmiseks täitemenetlustes.

Kasutatud kirjandus

NORMATIIVAKTID

Perekonnaseadus. RT I 2009, 60, 395; I, 09.05.2017, 29.

Täitemenetluse seadustik. RT I 2005, 27, 198; I 29.06.2018, 54.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA LOETELU

Riigikohtu tsiviilkolleegiumi kohtumäärus asjas 3-2-1-52-17

Riigikohtu tsiviilkolleegiumi kohtumäärus asjas 3-2-1-164-13

Riigikohtu tsiviilkolleegiumi kohtumäärus asjas 2-16-14071

Riigikohtu tsiviilkolleegiumi kohtumäärus asjas 2-17-4751

Riigikohtu tsiviilkolleegiumi kohtumäärus asjas 2-16-12071